

Geçiş Ekonomilerinde Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği

Validity of Triple Deficit Hypothesis in Transition Economies

Asst. Prof. Dr. Dilek Özdemir (Atatürk University, Turkey)
Ph.D. Candidate Özge Buzdağlı (Atatürk University, Turkey)
Prof. Dr. Ömer Selçuk Emsen (Atatürk University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. Ahmet Alkan Çelik (Beykent University, Turkey)

Abstract

Triple deficit hypothesis defined as a status in which budget deficit, current account deficit and saving-investment gap are seen together has become important to explain the equalization problems of the countries in recent years. Also, the cases where saving-investment gaps are equalized by means of external deficit or public deficit is attempted to equalize by means of external deficit define twin deficit. While Conventional Keynesian Approach argues that budget deficit causes current account deficit, Ricardian Equivalence Approach claims that there is no correlation between budget deficit and current account deficit. In this study, the validity of the triple deficit hypothesis for the 17 transition economies between 2003-2011 by means of convenient and uninterrupted data set was analyzed via panel regression models. The data set was collected from World Bank and IMF databases. The data belonging to the variables of current account deficit, budget deficit and saving-investment gap were employed. The findings showed that the triple deficit hypothesis for the 17 transition economies is not valid in the period among 2003-2011. However, some evidence was found about the validity of Ricardian Equivalence Approach and the private sector saving-investment gap was found to be the primary riser of the current account deficit.

1 Giriş

Cari açıklar, kamu dengesizliğinin yansıması olan bütçe açıkları ile reel ekonomik büyümenin kaynağı olan tasarruf-yatırım dengesizliğinin sonuçları olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla iç denge göstergelerinden kamu boyutu ve reel büyüme formunun temel kaynağı olan tasarruf ve yatırım olgusu, kısa ve uzun dönemli makroekonomik göstergeler üzerinde ve ekonomik istikrarın sağlanmasında temel belirleyici faktörlerdir ve değişkenler aynı zamanda politika yapıcıların karar almasında önem arz eder. Özellikle son zamanlarda başta yükselen piyasa ekonomileri olmak üzere pek çok ülkenin ifade edilen göstergeler bazında bir denge sağladığını söylemek oldukça güçtür. Politika yapıcıları ülkelerin sürdürülebilirlik özellikleri kaybolmadıkça, mevcut açıkları dikkate alarak ekonomi politikalarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan 1980'lerin başından günümüze dünya ekonomilerinde ortaya çıkan cari açık ve bütçe açığı problemleri bu açıklar üzerine yoğun tartışmalara ve araştırmalara neden olmuştur. Bir ekonomide hem cari açığın hem de bütçe açığının varlığı ise iktisat literatüründe "ikiz açık hipotezi" olarak ifade edilmektedir. Bu iki açık arasında olası beklenen dört tür ilişki söz konusudur (Kouassi, Mougoue, Kymn, 2004). Bunlardan ilki, bütçe açıkları ile cari açık arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve ilişkinin yönünün bütçe açıklarından cari açığa doğru olduğunu ifade eden "Keynesyen Yaklaşımdır". Keynes'e göre, vergilerdeki bir azalma ve/veya kamu harcamalarında bir artışın yaşanması durumunda ortaya çıkabilen bütçe açıkları, reel faizler üzerinde baskı oluşturacak ve bu durum ülkeye sermaye girişini artırarak ulusal paranın değer kazanmasına yol açacaktır. Değerlenen ulusal para ise dış ticaret dengesinin ülke aleyhine gelişmesine neden olarak cari işlemler dengesinin açık vermesine sebebiyet verecektir (Froyen 1999). İkincisi, cari açıkların bütçe açıklarına yol açmasıdır. Özellikle rekabet gücünün azalmasıyla ortaya çıkan ithalatın yurtiçi kaynak kullanımını düşürmesine paralel olarak gelirlerde yol açtığı düşüşler ve bunun sonucunda kamu gelirlerindeki azalmaların yarattığı bütçe açıklarıdır. Üçüncüsü, bütçe açıkları ile cari açıklar aralarında çift yönlü bir ilişkinin olmasıdır. Dördüncüsü ise bütçe açıkları ile cari açıklar arasında herhangi bir ilişki olmadığını ileri süren "Ricardocu Denklik Yaklaşımıdır". Ricardocu Denklik yaklaşımına göre dış ticaret dengesi, faiz oranları ve yatırım miktarı bütçe açığındaki değişimlerden etkilenmemektedir (Akboşancı, Tunç, 2002). Bütçe açıklarının borçlanmayla finanse edilmesinin vergilerle finans edilmesi arasında herhangi bir fark olmadığı; bu uygulamanın sadece vergi toplamının maliyetini cari dönemden gelecek döneme kaydıracağı ileri sürülmektedir. Rasyonel birey bugün vergi ödemekle yarın vergi ödemek arasında bir fark görmemektedir. Vergilerin zamanlaması kişilerin yaşam boyu bütçe kısıtını etkilememekle beraber onların tüketimlerini değiştirmemektedir (Bernheim, 1987). Dolayısıyla bütçe açıklarının vergilerle veya borçlanma ile finanse edilmesinin ekonomide bir etki yaratmayacağı ifade edilmektedir. Bu dört olasılık doğrultusunda yapılan çalışmalardan bazıları Tablo 1'de özet olarak verilmiştir.

İkiz açık hipotezinden hareketle son yıllarda üzerinde sıkça durulan konulardan bir diğeri de cari açıklar ile bütçe açıklarının temel kaynağının yurtiçi tasarrufların yetersizliğidir. Yurtiçi tasarruf-yatırım açığının varlığında, ikiz açıklara ilişkin analizler ise daha çok yurtiçi literatürde bu kez de "üçüz açık" olarak adlandırılmaktadır.

Üçüz açık analizinde cari açık, bütçe açığı ve tasarruf-yatırım açıkları arasındaki ilişkilere odaklanılmaktadır. İkiz açıkların varlığını sınavan çok sayıda çalışma bulunurken, üçüz açığa ilişkin çalışmaların sayısının oldukça sınırlı oluşu dikkat çekmektedir.

KEYNESYEN YAKLAŞIM	Bütçe Açıkları → Cari açıklar	Roubini (1988), Abell (1990), Nazma ve DaCosta (1990), Bachman (1992), Dibooglu (1997), Vamvoukas (1999), Zengin (2000), Aqeel ve Nishat (2000), Akbostancı ve Tunç (2002), Roubini ve Setser (2005), Sever ve Demir (2007), Chowdhury ve Saleh (2007), Bayrak ve Esen (2012)
CARİ İŞLEMLER HEDEFLEMESİ	Bütçe Açıkları ← Cari açıklar	Alkswani (2000), Baharumshah v.d. (2004), Aksu ve Başar (2005), Güriş ve Yilgör (2008), Chang ve Hsu (2009), Merza v.d. (2012), Uçal ve Bölükbaş (2013)
ÇİFT YÖNLÜ NEDENSELLİK	Bütçe Açıkları ↔ Cari açıklar	Darrat (1988), Islam (1998), Binhan (2002), Utkulu (2003), Yücel ve Ata (2003), Ay v.d. (2004), Yıldız (2005), Kim ve Kim (2006), Mukhtar v.d. (2007)
RİCARDOCU EŞİTLİK YAKLAŞIMI	Bütçe Açıkları - - - - - Cari açıklar	Müller ve Rusek (1989), Enders ve Lee (1990), Bilgili (1998), Aksu ve Başar (2009), Kılavuz ve Dumrul (2012)

Tablo 1: Bütçe Açıkları ile Cari Açıklar Arasındaki İlişki Olasılıkları

Üçüz Açıklar kavramını denklemsel olarak tanımlayabilmek için, öncelikle makroekonomik denge tanımlaması yapmak gerekmektedir; çünkü kavramda adı geçen “açık”lar üç önemli makroekonomik dengenin sağlanmadığını ifade etmektedir. Bu çerçevede tasarruf açığı, bütçe açığı ve cari işlemler açığı arasındaki ilişkinin teorik temeli, milli gelir özdeşliği ile elde edilebilir:

$$Y = C + I + G + (X-M) \quad (1)$$

(1) no’lu denklemde (Y) milli geliri, (C) tüketim harcamalarını, (I) yatırım harcamalarını, (G) kamu harcamalarını, (X) mal ve hizmet ihracatını, (M) mal ve hizmet ithalatını, dolayısıyla (X-M) net ihracatı ifade etmektedir. Net ihracat karşılıksız transferler kalemi göz ardı edildiğinde aslında cari işlemler dengesini verir:

$$CA = X - M \quad (2)$$

Ülke içinde tasarrufların yatırımlardan az olması da cari açığa neden olacaktır.

$$CA = S - I \quad (3)$$

Tasarruflar özel kesim ve kamu kesimi tasarruflarının toplamından oluşacaktır. Sp; özel kesim tasarrufları Sg; kamu kesimi tasarruflarını göstermektedir.

$$CA = (Sp + Sg) - I \quad (4)$$

Kamu kesimi tasarrufları açık şekilde yerine yazıldığında (5) nolu özdeşliği elde etmek mümkün olur.

$$CA = Sp + (T - G) - I \quad (5)$$

$$CA = (Sp - I) + (T - G)$$

$$CA = TA + BA \quad (6)$$

TA, özel kesim tasarrufları ile yatırımları arasındaki farkı yansıtan tasarruf açığını, BA, kamu gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki farkı yansıtan bütçe açığını ve CA ise mal ve hizmet ihracatı ile ithalatı arasındaki farkı temsilen cari işlem açığını ifade etmektedir. (6) no’lu denklem kamu kesimi gelir ve gider dengesi ile özel kesimin tasarruf ve yatırım dengesini toplamının cari dengeye eşit olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yurtiçi yatırımlara kıyasla yurtiçi tasarrufların yetersiz kalmasına bağlı olarak ortaya çıkacak olan tasarruf açığı ikiz açık probleminde eşlik ederek üçüz açıkları oluşturmaktadır (Szakoleczai, 2006). Denklemde sağ tarafındaki iki dengenin toplamı bir ülkenin iç ekonomik dengesini, sol tarafı ise dış ekonomik dengesini göstermektedir. Yani bir ülkenin iç ekonomik dengesi ile dış ekonomik dengesi birbirine eşittir ve bir ülkenin iç ekonomik dengesi ne kadar açık veriyorsa, dış ekonomik dengesi de o kadar açık veriyor demektir. Bunun anlamı iç ekonomik dengedeki sapmanın dış ekonomik dengesizlikle absorbe edildiğine, yani finanse edildiğine işaret eder. İç ekonomik dengeyi oluşturan öğelerden birinin açık vermesinin yanında cari dengenin de açık vermesi ikiz açık, iç dengelerden her ikisinin açık vermesiyle beraber cari dengenin de açık vermesi ise üçüz açık olgusuyla ifade edilmektedir (Tülümce, 2013).

Çalışmada geçiş resesyonunu ve hiper enflasyonu en dramatik bir şekilde yaşayan eski doğu bloğu ülkelerinden 2003-2011 dönemi kapsamında uygun veri setine sahip 17 geçiş ekonomisi için üçüz açık hipotezinin geçerliliği panel regresyon modelleriyle araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma beş bölüme ayrılmıştır. İkinci bölümde konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalara değinilmekte, üçüncü bölümde çalışmanın uygulama kısmına ait veriler ve yöntem tanıtılmakta, dördüncü bölümde ise uygulama bulgularına yer verilmektedir. Çalışma genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

2 Literatür Özeti

Üçüz açıklarla ilgili olarak kısıtlı sayıda literatürün var olduğu dikkate alındığında, bu tür literatürün daha çok Türkiye ekonomisi özelinde olduğu dikkat çekmektedir. Bu kısıtlı ve Türkiye ekonomisi üzerine literatürün adeta istisnalarından birisi Chowdhury ve Saleh (2007) tarafından yapılan çalışmadır. Her iki araştırmacı da Sri Lanka için üçüz açık hipotezini test etmeyi amaçlamışlardır. 1970-2005 dönemine ait yıllık verilerle gerçekleştirdikleri ARDL analizi sonuçlarına göre, üçüz açık hipotezinin Sri Lanka için geçerli olduğu tespit edilmiştir. Buna göre bütçe açığının ve/veya tasarruf-yatırım farkının azaltılmasının Sri Lanka'da cari açığın giderilmesine yardımcı olacağına vurgu yapılmıştır.

Süreççi (2011), üçüz açık hipotezini Türkiye için incelediği çalışmasında, 1987:1-2007:3 dönemine ait çeyrek verilerle VAR analizlerini gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgulara göre kamu açıkları ve cari açık arasında ilişkinin var olduğu görülmüş, ancak tasarruf-yatırım oranı ve cari açık arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır. Buna göre yazar üçüz açık hipotezinin Türkiye'de geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Akıncı ve Yılmaz (2012), Türkiye için üçüz açık hipotezini test ettikleri çalışmalarında, 1975-2010 dönemi için yıllık verilerden yararlanarak ARDL analizi yapmışlardır. Ortaya çıkan sonuçlarda, tasarruf açıkları ile bütçe açıklarının cari açıklar üzerinde hem kısa hem de uzun dönemde pozitif bir etkisinin olduğu görülmüş, dolayısıyla üçüz açık hipotezinin Türkiye ekonomisinde geçerli olduğu kanıtlanmıştır.

Tülümce (2013), Türkiye'de üçüz açık hipotezini test etmek amacıyla, 1984-2010 dönemine ait yıllık verileri kullandığı çalışmasında VAR analizi yapmıştır. Analiz sonuçlarında sadece cari açık ile tasarruf-yatırım açıkları arasında ilişkinin olduğu ve buna karşılık bütçe açığı ile cari açık arasında ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgular üçüz açık hipotezinin ise Türkiye için geçerli olmadığına işaret etmektedir.

Güder (2013), Türkiye için üçüz açık hipotezini test ettiği çalışmasında 1980-2012 dönemine ait yıllık verilerle VAR analizi gerçekleştirmiştir. Analiz sonuçlarında bütçe açığının hem kısa hem de uzun dönemde özel tasarruf açığının etkilediği görülmüş, özel tasarruf açığının özellikle kısa dönemde cari açık üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece yazar üçüz açık hipotezinin Türkiye için geçerli olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

İnce (2013), Türkiye'de üçüz açık sorununu irdelemek amacıyla yaptığı çalışmasında, 1975-2010 dönemine ait yıllık verileri kullanarak, ARDL eş-bütünleşme ve Toda-Yamamoto nedensellik analizlerini gerçekleştirmiştir. ARDL analizi sonucunda bütçe açığı, dış ticaret açığı ve tasarruf-yatırım açığı arasında eş-bütünleşme ilişkisine rastlanılmamıştır. Nedensellik testi sonuçlarında ise dış ticaret açığından tasarruf-yatırım açığına, dış ticaret açığından bütçe açığına ve tasarruf-yatırım açığından bütçe açığına doğru nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Gerek eş-bütünleşme analizleri, gerekse nedensellik analizlerinden elde edilen sonuçlardan Türkiye ekonomisinde üçüz açık olgusunun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tang (2014), üçüz açık hipotezinin Amerika için geçerliliğini test etmek amacıyla 1960:1-2013:1 dönemi için çeyrek verilerden yararlanmıştır. ARDL ve Toda-Yamamoto nedensellik yöntemlerini kullanarak gerçekleştirdiği analiz sonuçlarında bütçe dengesi, cari hesap dengesi ve sermaye ve finans hesabı dengesi arasında uzun dönemli ilişki olduğu görülmüştür. Amerika için üçüz açık hipotezinin geçerli olduğu nedensellik testi sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Dünya genelinde ABD ve Sri Lanka için yapılan analizlerde üçüz açık olgusunun işlediği tespit edilirken; Türkiye ekonomisi üzerine yapılan çalışmalardan bir kısmında üçüz açığın olduğu ve bir kısmında da bu türden bir nedensel ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Türkiye ekonomisi özeli için ortaya çıkan farklılığı kullanılan yöntem ve/veya veri dönemindeki farklılıklarla açıklamak mümkündür.

3 Veri ve Yöntem

Bu çalışmada, uygun veri setine sahip 17 geçiş ekonomisi için tasarruf açığı ve bütçe açığının cari açıklar üzerindeki etkilerini araştırabilmek için panel veri analizlerinden yararlanılmıştır. Ele alınan ülkeler, Belarus, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Gürcistan, Macaristan, Kazakistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya ve Ukranya'dır. 2003-2011 dönemine ait yıllık verilerden yararlanılmıştır ve veri seti Dünya Bankası ve IMF veri tabanlarından derlenmiştir.

Çalışmada, bütçe açığı ile tasarruf açığının cari açıklar üzerindeki etkilerinin araştırılmasında aşağıdaki temel eşitlikten yararlanılmıştır:

$$CA_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 BA_{it} + \alpha_2 TA_{it} + u_{it} \quad (4)$$

Çalışmaya konu olan ve modelin bağımlı değişkenini oluşturan CA, cari açığı ifade ederken, cari açıkların GSYİH içindeki yüzdesi dikkate alınmıştır. BA, bütçe açıklarının da GSYİH'ye oranını ve TA da tasarruf-yatırım farkının GSYİH'ye oranını temsil etmektedir. *i* alt indisi, ülkeleri; *t* alt indisi ise yılları göstermektedir. Birim boyutu 17 ülkeden ve zaman boyutu ise 9 yıldan oluşmaktadır. u_{it} ; hata terimini göstermektedir. Panel data uygulamalarının büyük bir kısmında μ_i 'nin gözlemlenemeyen spesifik bireysel etkileri (burada ülkeye özgü etkiye), v_{it} 'nin stokastik hata terimini gösterdiği ve $u_{it} = \mu_i + v_{it}$ biçiminde ifade edilen hata terimleri için tek

yönlü modeli kullanılmaktadır. Bununla birlikte hata terimleri için iki yönlü model kullanılması durumunda, denklem $u_{it} = \mu_i + \lambda_t + v_{it}$ biçimini alacaktır. Burada λ_t gözlemlenemeyen zaman etkilerini göstermektedir.

Bilindiği gibi panel veriler zaman ve birim boyutunu dikkate aldığından, örneklemedeki gözlem sayısı artmakta ve bu da serbestlik derecesini artırarak bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantıyı azaltmaktadır. Bundan ötürü uygulanacak testlerin gücünde oldukça büyük iyileşmeler görülmekte ve tahminlerin etkinlikleri artmaktadır (Hsiao, 2003). Tüm bu avantajlarının yanı sıra panel veri modelleri modele dahil edilen kukla değişkenler yardımıyla, yatay kesit birimleri arasındaki bireysel farklılıkları ve zaman boyutundaki zamansal farklılıkları belirleyebilmektedir.

Çalışmada ilk olarak birim ve zaman etkilerin var olup olmadıkları sabit etkiler modeli için F testi; rassal etkiler modeli için ise LR testi uygulanarak araştırılmıştır. Birim ve zaman etkilerine göre tahmin edilmesi gereken modelin tek yönlü mü, çift yönlü mü olduğuna karar verdikten sonra, tahminde kullanılacak modele karar verilir. Rassal etki modelindeki birim etki ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonun sıfır olduğu varsayımı [$H_0: E(\mu_i, X_{it})=0$], Hausman (1978) testi ile sınanmaktadır. Bu varsayım sağlanmadığında rassal etki tahmincisi olan genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi, yansız ve tutarlı değildir. Bu nedenle etkilerin rassal olduğu varsayımı altında uygun tahminci seçimi önem arz eder.

Daha sonraki aşamada tahmin edilen modelde otokorelasyon, değişen varyans ve birimlerarası bağımlılık testleri yapılmaktadır. Seçilen model tek yönlü sabit etkiler modeli ise otokorelasyonun varlığı için Baltagi-Wu'nun Yerel en iyi değişmez testi veya Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson testi yapılır. Diğer taraftan değişen varyansın varlığı için de değiştirilmiş Wald testi uygulanabilirken, birimler arası korelasyonun tespiti için Breush-Pagan Lagrange Çarpanı testi veya Pesaran'ın, Friedman'ın ve Frees'in testi uygulanabilir. Seçilen model tek yönlü rassal etkili model ise otokorelasyonun varlığı için Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson ve Baltagi-Wu'nun Yerel en iyi değişmez testi ya da Lagrange Çarpanı ve Düzeltilmiş Lagrange Çarpanı testleri yapılırken, değişen varyans için Breush-Pagan Lagrange Çarpanı testi (Wooldridge, 2003) ya da Levene, Brown ve Forsythe'nin testleri, birimler arası korelasyon için Pesaran, Friedman ve Frees'in testi uygulanır. Değişen varyans, otokorelasyon ya da birimler arası korelasyon varsayımından sapmalarının en az birisinin gerçekleştiği durumda hata terimlerinin varyans-kovaryans matrisi birim matris olma özelliğini kaybetmektedir (Tatoğlu, 2012). Bu durumda varsayımından sapmaya uygun bir düzeltme yöntemi seçilerek model yeniden tahmin edilir. Huber, Eicker ve White tahmincileri değişen varyans varlığında dirençli tahminciler verirken, Arellano, Froot ve Rogers, Wooldridge ve Newey-West tahmincileri değişen varyans ve otokorelasyonun varlığında dirençli tahminciler vermektedir. Parks-Kmenta, Beck-Katz ve Driscoll-Kraay tahmincileri ise değişen varyans otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun varlığında dirençli tahmincileri vermektedir.

4 Uygulama

Yöntem bilim olarak belirtilen sakıncaların olup olmadığını tespit etmek amacıyla F, LR ve Hausman testlerinin yapılmasına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla uygun panel veri modeline karar veren F testi, LR testi ve Hausman testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

F testi	LR testi	Hausman
$F_{\text{birim}} = 35.213 (0.0000)^*$	$LR_{\text{birim}} = 260.034 (0.0000)^*$	10.781 (0.0046)*
$F_{\text{zaman}} = 0.805 (0.5996)$	$LR_{\text{zaman}} = 7.6236 (0.4711)$	
$F_{\text{ikivönlü}} = 24.7019 (0.0000)^*$	$LR_{\text{ikivönlü}} = 266.429 (0.0000)^*$	

Not: *, %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantezler olasılık değerlerini gösterir.

Tablo 2: F ve LR ile Hausman Test Sonuçları

Tablo 2'de görüldüğü üzere hem sabit hem de rassal etki varsayımı altında yalnızca tek yönlü birim etki modeli geçerlidir. Birim etkilerin var olduğu buna karşılık zaman etkilerinin olmadığı, başka bir ifadeyle modelin sadece birim etkilerini içerecek şekilde tek yönlü tahmin edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Rassal etki varsayımı altında ise Hausman test istatistiği, söz konusu H_0 varsayımının sağlanmadığını, bu nedenle modelin sabit etkiler tahmincisi ile tahmin edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Daha sonraki aşamada ise modelde otokorelasyon, değişen varyans ve birimlerarası bağımlılık testleri yapılmıştır. Değiştirilmiş Wald Testi modelde değişen varyansın varlığına işaret etmektedir. Hata teriminde otokorelasyonu test etmek üzere Bhargava, Franzini ve Narendranathan'nin(1982) Değiştirilmiş Durbin Watson testi ile Baltagi-Wu (1999) tarafından önerilen Yerel En İyi Değişmez (LBI) testleri kullanılmaktadır. Bu testler için söz konusu model öncelikle AR(1) kalıntıları kullanılarak sabit etkiler varsayımı ile tahmin edilmektedir. Her iki otokorelasyon test istatistiğinin değeri 2'den küçük olup birinci dereceden otokorelasyonun olmadığını belirten sıfır hipotezini reddetmektedirler (Baltagi, 2005). Son olarak modelde birimlerarası bağımlılığın olup olmadığının test edilmesi için Pesaran ve Friedman'ın testleri kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre birimlerarası bağımlılığın olmadığı şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Dolayısıyla değişen varyans ve

otokorelasyonun varlığı altında model Arellano (1987), Froot (1989) ve Rogers (1993) tahmincisi tarafından tahmin edilmiştir.

Tablo 3 üzerinde modelin otokorelasyon ve değişen varyansa karşı düzeltilmiş son hali yer almaktadır. Bu çerçevede bağımlı değişken CA olmak üzere bağımsız değişkenler olan BA ile TA'nın regresyon analizine koşturulması sonucunda üçüz açık hipotezinin geçerli olup olmadığı 17 geçiş ekonomisi üzerine test edilmiş olacaktır.

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t İstatistiği	Prob
BA	-0.2552914	0.1588257	-1.61	0.128
TA	0.927691	0.038492	24.10	0.000
C	-2.13959	0.4233925	-5.05	0.000
N	153			
R ² (within)	0.902			
F(2,16)	1057.01			0.0000
Değiştirilmiş Wald Testi	5083.56			0.0000
Bhargava vd. Durbin-Watson Test İstatistiği	1.3731647			
Baltagi-Wu LBI Test İstatistiği	1.5557122			
Pesaran	0.849			0.3957
Friedman	15.059			0.5203

Tablo 3: Modelin Sabit Etkiler Tahmin Sonuçları

Modeldeki değişkenlere ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında, bütçe açığı ile cari açık arasında bir ilişki tespit edilmemesi sebebiyle söz konusu 17 geçiş ekonomisi için 2003-2011 dönemi için, Ricardian Eşdeğerlik hipotezi doğrulanmıştır. Buna karşılık tasarruf açığının cari açığın temel besleyicisi olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle geçiş ekonomilerinde üçüz açık olgusunun varlığı tespit edilememiştir.

5 Genel Değerlendirme ve Sonuç

1989'da Berlin Duvarının Yıkılması ve 1991'de de Sovyetler Birliğinin çökmesi ile ortaya çıkan geçiş ekonomileri kavramı, genel olarak planlı ve müdahaleci ekonomik sistemden liberal ekonomiye yönelen ülkeleri ifade etmektedir. 1990'ların başında bu ekonomilerde gözlenen en temel olgu, üretim için girdi temini ve çıktılar için pazar sorunun yansımaları, üretimde üst üste gözlenen gerilemeler, yani negatif büyüme skorları ve yüksek-hiper enflasyon olgularıdır. Var olan düzenin değişmesine paralel olarak ortaya çıkan üretim darboğazlarının aşılabilmesi ve sosyo-ekonomik-siyasal anlamda kurumsallaşmanın sağlanabilmesi için iç ve dış kaynak arayışları da kaçınılmaz olmuştur. Düşen yurtiçi gelirler kamu gelirlerini ve tasarruf yapabilme yeteneğini kısıtlarken; yeniden yapılanabilmek amacıyla hem kamu harcamalarında hem de özel yatırım harcamalarında artışlar ise kamu açığı ve tasarruf-yatırım açıklarını beslemiştir. Ortaya çıkan açıklar da başta özelleştirme olmak üzere dış borçlanma bu ülkelerin kaynak yaratma süreçlerinin temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla ortaya çıkan yapı açıklarının dış kaynaklarla beslenebilirliğine işaret etmektedir.

Çalışmada 17 geçiş ekonomisi için 2003-2011 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak, bütçe açıkları ile tasarruf açıklarının cari açıklar üzerindeki etkileri tek yönlü sabit etkiler modeli ile incelenmiştir. Analiz sonuçları, bütçe açıkları ile cari açıklar arasında herhangi bir ilişki olmadığını ileri süren "Ricardocu Denklik Yaklaşımını doğrularken, söz konusu ülkeler için belirtilen dönemde üçüz açığın geçerli olmağı görülmüştür. Bu ekonomilerde cari açıkların tasarruf açıklarından pozitif ve istatistiki bakımdan anlamlı olarak etkilendiği görülürken, artan özel tasarruf açığı cari açığın artmasına neden olmaktadır. Ele alınan veri döneminde geçiş resesyonunun atlatıldığı ve ekonomik anlamda kurumsallaşmanın sağlanarak makro ekonomik istikrara dikkat edildiği açıktır. Bu nedenle öncelikli olarak bütçe dengesinin sağlandığı geçiş ekonomilerinde yüksek büyüme performansı için dış dengeden taviz verildiği gözlenmektedir ki, geçiş ekonomileri özelinde yüksek büyüme ve istihdam artışının sağlanmasında sürdürülebilir bir dış borçluluğun da ekonomi açısından sıkıntı yaratmayacağı ileri sürülebilir.

Kaynakça

- Abell, 1990, "Twin Deficits during the 1980s: An Empirical Investigation", Journal of Macroeconomics, 12, pp.81-96.
- Akbostancı, ve Tunç, 2002, "Turkish Twin Deficits: An Error Correction Model of Trade Balance", ERC Working Papers in Economics, 01/06, pp.1-18.
- Akıncı, ve Yılmaz, 2012, "Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Sınır Testi Yaklaşımı", İMKB Dergisi, 13(50), ss.1-28.

- Aksu, ve Başar, 2005, “İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye Açısından Araştırılması”, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 20(234), ss.109-114
- Aksu ve Başar, 2009, “Türkiye için İkiz Açıklar Hipotezi'nin Tahmini: Bir Sınır Testi Yaklaşımı”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 64(4), ss.1-14.
- Alkswani, 2000, “The Twin Deficits Phenomenon in Petroleum Economy: Evidence from Saudi Arabia”, Economic Research Forum, Conference Paper, No. 072000001, pp.1-25.
- Aqeel, ve Nishat, 2000, “The Twin Deficits Phenomenon: Evidence from Pakistan”, The Pakistan Development Review, 39(4), pp.535-550.
- Ay, Karaçor, Mucuk, ve Erdoğan, 2004, “Bütçe Açığı-Cari İşlemler Açığı Arasındaki İlişki: Türkiye örneği (1992-2003)”, <http://www.selcuk.edu.tr>.
- Bachman, 1992, “Why is the US Current Account Deficit So Large? Evidence from Vector Autoregressions”, Southern Economic Journal, 59, pp.232-240.
- Baharumshah, Hamizun, ve Lau, 2009, “Twin Deficits Hypothesis and Capital Mobility: The Asean-5 Perspective”, Jurnal Pengurusan, 29, pp.15-32.
- Bayrak, ve Esen, 2012, “Bütçe Açıklarının Cari İşlemler Dengesi Üzerine Etkileri: İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye için Analizi”, Ekonomik Yaklaşım, 23(82), ss.23-49.
- Bernheim, 1987, “Ricardian Equivalence: An Evaluation of Theory and Evidence”, NBER Macroeconomics Annual, 2, p:264. <http://www.nber.org/chapters/c11103.pdf>
- Bilgili, ve Bilgili, 1998, “Bütçe Açığının Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkileri: Teori ve Uygulama”, İktisat İşletme ve Finans, Sayı:146, ss.4-16.
- Binhan, 2002, “İkiz Açık Teorisi: Türkiye'nin 1980-2001 Dönemi Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Üzerine Bir Nedensellik Araştırması”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41.Seri, ss.139-152.
- Chang, ve Hsu, 2009, “Causality Relationships between the Twin Deficits in The Regional Economy”, <http://econ.ccu.edu.tw/2009/conference/2B3.pdf> (Erişim Tarihi: 15/04/2013).
- Chowdhury, ve Saleh, 2007, “Testing the Keynesian Proposition of Twin Deficits in the Presence of Trade Liberalisation: Evidence from Sri Lanka”, University of Wollongong Economics Working Paper Series, pp.1-33.
- Darrat, 1988, “Have Large Budget Deficits Caused Rising Trade Deficits?”, Southern Economic Journal, 54, pp.879-887.
- Dibooglu, 1997, “Accounting for US Current Account Deficits: An Empirical Investigation”, Applied Economics, 29, pp.787-793.
- Enders, ve Lee, 1990, “Current Account And Budget Deficits: Twins Or Distant Cousins?”, The Review of Economics And Statistics, 72, pp.373-81.
- Güder, 2013, Üçüz Açık Sorunu ve Üçüz Açık Bileşenlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, ss.1-129.
- Güriş, ve Yılgör, 2008, “OECD Ülkelerinde Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Arasındaki İlişki: Panel Veri İle Nedensellik Analizi”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 25(2), ss.773-783.
- Hsiao, 2003, Analysis of Panel Data, 2nd edition, Cambridge University Press, Cambridge, p.3.
- İslam, 1998, “Brazil's Twin Deficits: An Empirical Examination”, Atlantic Economic Journal, 26(2), pp.121-128.
- İnce, 2013, Türkiye'de Üçüz Açıkların Ampirik Bir Analizi: 1975-2010 Dönemi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, ss.1-85
- Kılavuz, ve Dumrul, 2012, “İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği: Teori ve Uygulama” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(3-4), ss.239-258.
- Kim, ve Kim, 2006, “Does Korea Have Twin Deficits?”, Applied Economics Letters, 13, pp.675-680.
- Kouassi, Mougoue, ve Kymn, 2004, “Causalitytests of the Relationship between the Twin Deficits” Empirical Economics, 29, p.507
- Merza, Alawin, ve Bashayreh, 2012, “The Relationship between Current Account and Government Budget Balance: The Case of Kuwait”, International Journal of Humanities and Social Science, 2(7), pp.168-177.
- Mukhtar, Zakaria, ve Ahmed, 2007, “An Emprical Investigtion for the Twin Deficits Hypothesis in Pakistan”, Journal of Economic Cooperation, 28, pp.63-80.

- Müller, ve Russek, 1989, “Are the Twin Deficits Really Related?”, *Contemporary Policy Issues*, 7, pp.91-115.
- Nazma, ve DaCosta, 1990, “The Budget Deficit and The Trade Deficit: Insights into This Relationship”, *Eastern Economic Journal*, 16, pp.349-354.
- Roubini, 1988, “Current Account and Budget Deficits in an Intertemporal Model of Consumption and Taxation Smoothing: A Solution to the Feldstein-Horioka Puzzle?”, *NBER Working Paper*, No: 2773, pp.1-52.
- Roubini, ve Setser, 2005, “Will the Bretton Woods 2 Regime Unravel Soon? The Risk of a Hard Landing in 2005-2006”, (<http://www.stern.nyu.edu/globalmacro/>)
- Sever, ve Demir, 2007, “Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkilerin Var Analizi ile İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, ss.47-63.
- Sürekçi, 2011, “Türkiye’de Üçüz Açıklar Olgusunun Analizi: Dinamik Bir Yaklaşım”, *Yönetim ve Ekonomi*, 18(1), ss.51-69.
- Szakolczai, 2006, “The Triple Deficit of Hungary”, *Hungarian Statistical Review*, No: 10, p.41.
- Tang, 2014, “Fiscal Deficit, Trade Deficit, and Financial Account Deficit: Triple Deficits Hypothesis with the U.S. Experience”, *Monash University Department of Economics Discussion Paper*, 6, pp.1-13.
- Tülümce, 2013, “Türkiye’de Üçüz Açığın Ampirik Analizi (1984-2010)”, *Maliye Dergisi*, sayı:165, ss.97-114.
- Uçal, ve Bölükbaş, 2013, “The Role of Twin Deficits Problem in Sustainable Growth: An Econometric Analysis for Turkey”, *Journal of Economic and Social Studies*, 3(2), pp.39-52.
- Utkulu, 2003, “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 18(1), ss.45-61.
- Vamvoukas, 1999, “The Twin Deficits Phenomenon: Evidence from Greece”, *Applied Economics*, 31, pp.1093-1100.
- Yıldız, (2006), “İkiz Açık Hipotezi ve Türkiye” , *İzmir İktisat Kongresi Araştırma Merkezi, Bilimsel Çalışma Raporları Serisi*, 01, ss.1-18
- Yanık, 2006, *The Twin Deficits Hypothesis: An Empirical Investigation*, Middle East Technical University, A Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences, pp.1-51.
- Yücel, ve Ata, 2003, “Eş-Bütünleşme Ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(12), pp.97-109.
- Zengin, 2000, “The Twin Deficits Hypothesis (The Turkish Case)”, *First International Joint Symposium on Business Administration, Gökçeada-Çanakkale*, pp.217-228.